

esplè 'melsa' (si no està mal llegit per *esplē*=*esplen*) en el *Màcer* c. 1400 (*AlcM*); *esplenètics*, c. 1500, *Cauliac*; la majoria dels deriv. i comp., 1868, *SLitCosta*.

Ja va formar molts derivats i compostos en la terminologia mèdica i biològica de l'Antiguitat i més en la del llatí medieval, no tots amb prou fundació en els fets, perquè sovint s'atribuïren a la melsa influències i relacions fisiològiques amb altres parts del cos i de l'esperit, en bona part ben poc fundades (això passà, en efecte, almenys, en el cas d'*espleni*, *esplènic*, *esplenitis*).

La creença de més relleu fou la d'atribuir a la melsa la causa dels humors en el caràcter humà: ja en grec el mot pot significar 'hipocondri', clàssics llatins li atribueixen certs estats d'humor bo i rialler, i fou molt més comú veure-hi la causa de l'humor tètric, cosa bastant estesa en baix llatí i fins romànic medieval, i fixada especialment en l'angl. *spleen*: aquest ja s'usa per a 'melsa' des d'antic, en el S. XIII per a 'bon humor' i des del XVI i XVII per als estats d'ànim variables i especialment els melancòlics o tètrics. Modernament el mot anglès ha estat imitat entre nosaltres en la forma *esplin* [1868, *SLitCosta*], i ha aconseguit entrada plena en el llenguatge col·loquial: «tristeses o *esplins* invencibles», NOLLER (*Febre d'Or* I, 151), i en alguns ambients ja quasi vulgar. «Tu saps que jo em desteixín, / que mai falt a s'oficina, / i ha deu mesos, Marcelina, / que no cobram. —Fora *esplin!* / Tu tens qui los adelanta / sense un cèntim d'interès», Bart. Ferrà (*IdOr*. XIII, 101).

DERIV.: *Esplènic* [1868, *SLitCosta*]. *Esplenètic* [c. 1500],¹ del ll. tardà *spleneticus*. *Espleni* [*SLitCosta*]. *Esplenitis* [id.].

CP.T.: *Esplenotomia*, *esplenectomia*, *esplenàlgia*, etc.

Emparentat en grec amb *σπλήν* era *σπλάγγνον* 'víscera', *σπλάγγνα* 'vísceres, entranyes', que també ha format molts compostos savis i derivats: *esplàncnic*; *esplàncoptosi*, *esplànconografia*, *esplànconologia*, etc. En part, el baix llatí tècnic va alterar aquests mots: *esplano-* tots ells en *SLitCosta*, i també tingueren bastant de curs les variants alterades *esplagno-* (EdFontserè, posava *esplagnologia* com a addició al seu *DOrt.*, c. 1925), i més encara *esplacn(o)-*. D'ací el nom de les *esplacnàcies* 'família de moltes' (*DFa.*), angl. *splachnaceae*, així anomenades segurament perquè creixen damunt teixits animals en putref.: Webster-M. cita l'ús de *splachnum* i gr. *splachnon* com a nom científic de l'espècie típica d'aquesta família.

¹ No puc comprovar que l'ús JRoig (potser hi ha hagut confusió amb *frenètic*, *artètic*, que realment usa).

ESPLENDOR, pres del ll. *splendor*, -*ōris*, 'brillantor', 'esclat', 'esplendor', derivat de *splendēre* 'brillar', 'resplendir'. □ 1.ª doc.: 1474, *Trobes en l. de la V. Maria*.

I poc després en els *Quesits* d'Albert el Gran. Mentre que un verb *esplendir* no ha existit mai en català (no *DFa.*; és abusiu citar la Comèdia de Febrer, que no pretenia ser text català), *esplendor* aconsegui ja al-

gun arrelament en la llengua literària abans del S. XIX: «de qui és aquella dama que llansa tant' *esplendó?*» en un vell romanç (MilàF, *Romillo.*, 218.17) i l'usaren escr. Renaix., com Verdagner o MVayreda: «aquell ayre de tristor y aclaparament se reflexava en tothom, posat més de relleu pel contrast dels *esplendors* d'aquell dia de primavera» (*Puny.* I, p. 38).

DERIV.: *Esplendorós* [1867, MilàF.]: «de son germà remembra los tendres jochs / o 'l veu ab blanca vesta y pali d'or / y ab la palma de martre, *esplendorós*», *Pros Bernat* (v. 282), també en el *Canigó*. *Esplendorositat*. *Esplèndid* [mj. S. xv, *esplèndidament*, *Curial* i Roís de Corella; *esplèndid*, c. 1500], pres del ll. *splendīdus* id., altre derivat de *splendēre*; *esplèndidesa* [-ès, 1803, Belv.]. *Esplendent* [escr. Renaix.].

Resplendir [fi S. XIII]: del ll. *resplendēre* id.; «a Nàpols à 28 galees e armen-les a gran pressa; e --- és molta la gent armada qui entra en les galees, que tota la ribera de Nàpols *resplandeyx*, axí com si era jorn, dels grans lums qui-y són», Desclot (§ 124; *NCL.*, 50.11); també en Llull, Muntaner, Canals, «la sua cara començà a *resplandir* com lo sol», StVicentF (*Quar.*, 80.39); «la honor e la fama que deu *resplandir* en les dones d'honor», JoMartorell (cap. 98, infidelment amb e, *resplendir* Riq., 221.10f.); l'*InuLC* el cita també en el *Tuglat* i en Fenollar; i s'havia arrelat en la llengua general abans dels segles baixos tant que no l'ignora pas la cançó popular: «cent hatxas l'acompanyavan / cent llegües van *resplandi*», MilàF (*Romancerillo*, 227b).

Del participi actiu llatí d'aqueix verb: *resplendent* [Llull]: «*resplendent* lugor, per la qual *resplandexen* e luhén totes les lugors» (*Contempl.*, 332); «Ò doctor insigne - de virtuts sacrari! / capax, susceptible, - vaxell de la gràcia, / tremuntana ferma - *resplendent* delícia, / dels cels justa senda, - dels thresors armari!», Gaspar Calaf, a. 1502 (JMBover, *BiEscrBal.* I, 136.15.7); «color del cel o blau o que tira a vert *resplendent* de inflammat, com de persona yrada, és propi dels ulls: *caesius, glaucus*», OPou (*ThPu.*, 318); *resplendència*; *resplendiment* maldestre calc del fr. *resplandissement*. *Resplendor* [S. XIII, Llull, *VidesR*]: «semblant --- del sol en *resplendor*», f 220R1 (P i B) traduint in *splendore* (p. 672); Llull (-*plan-*, *Blanq.* I, 129.12; *Obr. Poèt.*, ed. Rosselló, 367); «la *resplendor* del llamp: fulgur; --- exint lo Sol, la *resplendor*: splendor», OPou (*ThPu.*, 336); ja havia esdevingut popular i no manca en la baixa literatura escato-folklorica dels segles baixos: «també 'l Sol i la lluna / la *resplandó* perdran», MilàF (*Romillo.*, 18C, II).

Esplenètic, *espleni*, *esplènic*, *esplenitis*, *esplenotomia*, V. *esplen-*

ESPLET, 'collita dels fruits agrícoles', mot romànic comú amb l'oc. ant. i mod. *esplech*, *espleit*, 'avantatge, aprofitament, gaudiment' i el fr. *exploit* (avui grafiat *exploit*) id. i 'realització', provinents del ll. *EXPLICITUM* 'cosa desplegada o descabdellada', neutre del participi passiu del verb *EXPLICARE* 'desplegar',